

A SZABADALMI INFORMÁCIÓ GÉPESÍTÉSÉNEK NÉHÁNY SAJÁTOS SZEMPONTJÁRÓL

Kincses István

Országos Találmányi Hivatal

A termékszerkezet változtatásával, termékeink világszerinti versenyképességének növelésével, általában gazdasági reformtörekvéseinkkel, műszaki fejlesztésünk meggyorsításával kapcsolatban a legutóbbi időben mind több szó esik a találmányok, szabadalmak, licenciák fontosságáról, ezeknek a műszaki fejlesztésben betöltött szerepéről. A közzétett szabadalmi bejelentések és az engedélyezett szabadalmak széles körű megismeréséhez, azoknak a gyakorlatban való felhasználásához a szabadalmi információnak kell segítséget nyújtania. Ez a felismerés tükröződik a Tudománypolitikai Bizottság által a gazdálkodó szervezetek iparjogvédelmi munkájának fejlesztése ügyében jóváhagyott, 1979. július 12-i irányelveiben, amikor kimondják, hogy

„meg kell szervezni a gazdálkodó szervezeten belüli iparjogvédelmi tájékoztatás hatékony rendszerét, és meg kell határozni a szervezet tevékenységi körét, különösen pedig a versenynek fokozott mértékben kitett (kompetitív) termékeket érintő szabadalmi leírások és más iparjogvédelmi dokumentumok rendszeres figyelemmel kísérésének és értékelésének rendjét.”

A szabadalmi információra tehát az eddiginél nagyobb gondot kell fordítaniuk a gazdálkodó szervezeteknek, aminek viszont országos szinten tömeges méretű információigény jelentkezését kell maga után vonnia.

Amikor a szabadalmi információ iránti országos igényről van szó, természetesen nemcsak a gazdálkodó szervezetek igényével kell számolni; nem hagyható figyelmen kívül az országos hatóságoknak, elsősorban a szabadalmak engedélyezésére hivatott Országos Találmányi Hivatalnak szabadalmi információigénye sem, minthogy a Hivatalnak évente több ezer találmányi bejelentés elbírálásához, újdonságának eldöntéséhez kell szabadalmi információkat felhasználnia.

A növekvő információigény az információszerzés, -tárolás, -szolgáltatás gépesítésére ösztönöz a szabadalmak terén is. A megfontolt döntések, elhatározások meghozatalához azonban itt is tisztán kell látni a lehetőségek mellett a korlátokat is. A következőkben célszerű lesz fajták szerint különválasztani az országos szinten jelentkező szabadalmi információigényeket típusaik szerint, és külön-külön vizsgálni meg a kielégítésük gépesítésével kapcsolatban kínálkozó lehetőségeket és az esetleg felmerülő problémákat.

1. A technika állásának felderítése, a műszaki világszínvonal feltárása valamely szakterületen

Bizonyára ez jelenti a legáltalánosabb, leggyakrabban jelentkező igényt a szabadalmi információ iránt, aminek kielégítése elsősorban a szabadalmi osztályozások segítségével történhetik. Ha egy gazdálkodó szervezet olyan témában kívánja megismerni a legutóbbi 5–10 év szabadalmi dokumentumait, amely a szabadalmi osztályozásokban (elsősorban a ma legáltalánosabban használt ún. *Nemzetközi Szabadalmi Osztályozásban*, röviden NSZO-ban) önálló jelzettel szerepel, akkor a szabadalmi dokumentumok főbb bibliográfiai adatait tartalmazó adatbázisból gépi úton könnyen kiválasztható a keresett dokumentumok azonosító száma (lajstromszáma), és ha az adatbázis még referátumokat, kivonatokat is tartalmaz, akkor a keresett dokumentumok rövid ismertetése is azonnal szolgáltatható az érdeklődőnek.

Az információt több szempont szerint válogatva is lehet igényelni, például az információ tárgykörének és bizonyos, jelentősnek tartott szabadalmaknak vagy feltalálóknak kombinációja szerint, amikor is az adott

témába vágó szabadalmi dokumentumok közül azoknak felderítésére van szükség, amelyek szabadalmaként vagy feltalálóként bizonyos név van feltüntetve. A bibliográfiai adatokat gyűjtő adatbank az ilyen igényeket is könnyen teljesíteni tudja számítógépes kiválasztással.

Más a helyzet azonban, ha a megismerni kívánt téma a szabadalmi osztályozásokban önálló jelzettel nem szerepel. Ilyenkor rendszerint több különböző osztályjelzet alatt található meg a keresett tárgykör releváns dokumentumai, de rendszerint egyéb, a megadott témát nem érintő tárgykörök dokumentumaival keverten. Az NSZO-nak ugyan ma 50 ezernél több önálló jelzete van, *a lehetséges kérdésfeltevések száma viszont elképzelhetetlenül nagy lehet.* Ebből az aránytalanságból a gyakorlatban számtalan probléma adódhat; ezek megvilágítására álljon itt néhány kiragadott példa.

a) kérdésfeltevés

Az érdeklődő meg akarja ismerni az alumínium félgártmányok előállítására tárgykörében a legutóbbi években megjelent szabadalmi dokumentumokat. Az NSZO-ban a B21B alosztály egészében a fémek hengerléssel, a B21C alosztály pedig a fémlemezek, -huzalok, -rudak, -csövek vagy profilanyagok nem-hengerléssel előállításával foglalkozik. A két alosztály – amely egyébként többszáz alacsonyabb szintű kategóriát ölel fel – az alumínium félgártmányok (és általában az anyagfeleségek) megkülönböztetésére nem ad lehetőséget. Ebből következik, hogy a B21B és B21C alosztályba tartozó szabadalmi dokumentumok gépi kiválasztása ugyan könnyen elvégezhető, ebben azonban tárgyakat tekintve igen *heterogén szabadalmi dokumentumok keverednek egymással.* Legtöbbjük minden bizonnyal az acél félgártmányok előállításával foglalkozik, de természetesen akadnak közöttük alumíniumra vonatkozók is. Látható, hogy ebben az esetben a gép nem tud megfelelő választ adni a feltett kérdésre, további *manuális vizsgálatra van szükség* a szabadalmi dokumentumok vagy referátumaik alapján.

Különösen nehéz feladat elé állítja az igénylő a szabadalmi információ szolgáltatóját akkor, amikor valamilyen anyagnak, mellékterméknek, hulladéknak hasznosítására, felhasználására vonatkozó szabadalmi dokumentumokat kívánja megismerni. Ilyenkor maga a besztályozás is sok bizonytalansággal jár, teljessége nem is remélhető. Az NSZO-ba ugyanis nincsenek felvéve gyűjtő kategóriák a hasznosított anyagok szerint, bár a legkülönbözőbb felhasználási területeken előfordulnak az ilyen témába vágó, releváns kategóriák is.

b) kérdésfeltevés

Az érdeklődő meg akarja ismerni a salakok, különösen a kohósalak felhasználási lehetőségeit ismertető szabadalmi dokumentumokat. Az NSZO legkülönbö-

zőbb helyeiről keresgéssel gyűjthetők össze az alábbi jelzetek, anélkül, hogy ezektől a teljességet remélni lehetne:

B28B 1/54, C03B 37/00, C03C 13/00, C04B 7/14–20, C04B 7/28, C04B 23/00–08, C04B 31/06, C04B 31/10, C05B 5/00, C05D 3/04, C05G 1/04, F16L 59/04.

Ebben az esetben az adatbankból a felsorolt NSZO jelzetek alapján *géppel kiválasztott szabadalmi dokumentumok szintén erősen kevert tárgykörűek;* az érdeklődő által nem igényelt szabadalmi leírások (üvegszál, üvegolvadék, ásványolvadék és más töltőanyagok felhasználását ismertető leírások) keverednek a salakfelhasználással foglalkozó szabadalmi dokumentumokkal. Mindemellett a fő problémát nem ez, hanem a besztályozás teljességének elérhetetlensége okozza.

2. Folyamatos tájékozódás a technika állásáról, a műszaki világszínvonalról valamely szakterületen

Az ilyen igények jelentkezése is igen általános, kielégítésük pedig figyelőszolgálat keretében oldható meg, amikor is heti vagy havi periodikussággal a legfrissebb szabadalmi dokumentumokról lehet értesülést szerezni. Az 1. pont alattiakhoz hasonlóan a szabadalmi osztályozások, a figyelésre kiválasztott cégek, illetve e két kritérium kombinációja képezheti az alapot a kiválasztáshoz, ami a szabadalmak bibliográfiai adataiból felépített adatbank rendelkezésre állásakor számítógéppel könnyen elvégezhető. Természetesen itt is az olyan adatbázis tud értékesebb felvilágosítást nyújtani, amely egyidejűleg referátumok szolgáltatására is képes.

Amennyiben az érdeklődő témája és az NSZO kategóriák tökéletes *egyezésben vannak* egymással, a legelőnyösebb, ha *az érdeklődő a bibliográfiai adatok mellett a referátumot vagy a szabadalmi dokumentum teljes szövegét is megkapja.* Igen sokszor azonban – mint már szó volt róla – nincs teljes megfelelés a kérdést feltevő témája és a szabadalmi osztályozás kategóriái között. Olyankor, amikor az információt kérő témája és az NSZO kategóriák *csak részben fedik egymást,* előnyösebb, ha az érdeklődő *először csak a bibliográfiai adatokat kapja meg,* majd a találmánycímekre alapozott szelekció után a számára érdekesekről igényel referátumot vagy teljes szövegű szabadalmi dokumentumot.

3. Tájékozódás egy műszaki megoldás oltalmi helyzetéről

Egy alkalmazni kívánt műszaki megoldás hazai és sok esetben külföldi oltalmi helyzetének megismerése elsőrangú érdeke az alkalmazónak. Ennek megfelelően az

oltalmi helyzetet tisztázó információ talán a legfontosabb szabadalmi információnak tekinthető. Az ilyen információ megszerzését elmulasztó vállalat vagy intézmény nagy anyagi és erkölcsi veszteségek kockázatát vállalja magára. Ennek mind szélesebb körben való felismerése folytán várható az idevágó információigény jelentős növekedése.

Ami az információ megszerzésének technikáját illeti, ehhez olyan szabadalmi dokumentum(ka)t kell felkutatni, amelyek a szóban forgó műszaki megoldást egészében vagy annak egyes részeiben ismertetik. *A keresés tehát tárgykör szerint bonyolítható* az adott ország(ok)ban az adott időszak alatt alkalmazott szabadalmi osztályozás(ok) segítségével. Minthogy az oltalmi helyzet felderítésekor kizárólag a hatályos szabadalmak jöhetnek számításba, ezért a dokumentumok feltárásakor is csak az adott országban maximálisan lehetséges oltalmi időszak (15–20 év) dokumentumait kell figyelembe venni.

A szabadalmak bibliográfiai adatait tartalmazó adatbázis módot ad arra, hogy *számítógéppel lehessen kiválasztani* a szóban forgó műszaki megoldást legjobban megközelítő szabadalmi osztályjelzetek segítségével az esetleges releváns szabadalmi dokumentumokat. Ezzel azonban még csak nagyon távolról közelítjük a célt, hiszen itt nem bizonyos tárgykörbe tartozó szabadalmi dokumentumok összegyűjtése, hanem a megoldások egyezésének, azonosságának megállapítása a feladat. A referátumot is tartalmazó adatbázis egy lépéssel ugyan tovább visz a cél felé, de a referátumok tanulmányozása önmagában még mindig nem elegendő, legfeljebb az előválogatási munkát gyorsítja meg.

Ilyen esetekben óhatatlanul *szükség van a teljes dokumentumszövegek, leírások részletes tanulmányozására*, a szabadalmi igénypontok tüzetes vizsgálatára, hogy a szóban forgó megoldásnak valamely szabadalmi dokumentumban ismertetett műszaki megoldással való részleges vagy teljes azonossága megállapítható legyen. Az azonosság megállapítása után még mindig további lépés szükséges: a relevánsnak ítélt szabadalom érvényben léteinek felderítése. Ez utóbbira vonatkozó adatokat is lehet adatbázisban gyűjteni és számítógéppel visszakeresni.

Az időbeli ráfordításokkal kapcsolatban azt kell megállapítani, hogy megfelelő szabadalmi osztályozási jelzetek kijelölése, továbbá az ilyen osztályjelzetű szabadalmi dokumentumok tanulmányozása – vagyis a nem gépesíthető tevékenység – *nagyságrendileg nagyobb időráfordítással jár, mint az a gépesíthető munkafázis*, amely csupán a kijelölt osztályozási jelzetekhez rendel hozzá, keresi ki a nekik megfelelő szabadalmi lajstromszámokat. A gépesíthető fázis elsősorban a kutatás teljessége, megbízhatósága szempontjából érdemel figyelmet az ilyen jellegű információkeresések esetén, míg az elérhető időmegtakarítás kevéssé jelentős. Ahhoz, hogy a

gépesítés az oltalmi helyzet felderítésére irányuló információk feladatok megoldásához hathatósabb segítséget tudjon adni, az adatbázisnak az egyes szabadalmi dokumentumokban rejlő fontosabb tartalmi komponenseket, műszaki jellemzőket is tárolni kellene a bibliográfiai adatok mellett, gépi olvashatóságú formában. Erről részletesebben az 5. pont alatt lesz szó.

4. Analóg szabadalmak feltárása – szabadalomcsaládok keresése

Egy-egy műszaki megoldás oltalmi helyzetének felderítését célzó kutatásnak – más néven szabadalomtisztaság vizsgálati kutatásnak – olyan esete is gyakran előfordul, amikor azt kell felderíteni, hogy egy bizonyos ismert *szabadalommal védett találmány még mely országokban áll oltalom alatt*. Ilyenkor tehát az ismert szabadalom analógjait (más terminológiát használva: családjának többi tagjait) kell felkutatni.

Ez a feladat tipikusan olyannak tekinthető, amelyet *a bibliográfiai adatokat tartalmazó adatbank számítógéppel eredményesen és gyorsan tud megoldani*. A keresés biztonságos alapjául az ügyiratszám szolgál, amelyet a találmány elsőbbségi bejelentésekor a prioritási országban kap, és amelyet a többi országban, később tett szabadalmi bejelentéseknél is nyilvántartásba vesznek, illetve a szabadalmi dokumentumokon is feltüntetnek.

Előfordul olyan eset is a gyakorlatban, amikor ez a módszer nem vezethet eredményre, és pedig olyankor, amikor a bejelentő ugyan több országban szerez szabadalmi oltalmat találmányára, de nem veszi igénybe az ún. *uniós elsőbbséget* (ilyenkor nem közli az első bejelentés ügyiratszámát sem a későbbi bejelentések alkalmával). Így a szabadalomcsalád tagjainak egyszerű, számítógéppel megoldható azonosítási módszere nem hoz eredményt. Ez azonban eléggé ritka eset, különösebb figyelmet nem érdemel. Az analóg szabadalmak felkutatása természetesen manuálisan is elvégezhető, de az ilyen jellegű feladatok megoldásánál *a gépi megoldás összehasonlíthatatlanul kedvezőbb*.

5. Tájékozódás valamely műszaki megoldás újdonságáról

Ez az információigény elsősorban a szabadalmakat engedélyező és a bejelentéseket érdemben is vizsgáló, tehát újdonságvizsgáló hatóságoknál merül fel, de természetesen a szabadalmi bejelentésre készülő feltalálók, illetve vállalataik is jelentkezhetnek ilyen igénnyel. A feladat sok tekintetben a 3. pont alattihoz hasonló, vagyis egy bizonyos műszaki megoldással teljesen vagy részben megegyező megoldásokat kell feltárni a szabadal-

mi dokumentumok közül. Általában itt sem jelenti a feladat megoldását a szabadalmi osztályjelzetek alapján a tárgykört érintő dokumentumok lajstromszámainak és más bibliográfiai adatainak vagy esetleg referátumainak kiválasztása az adatbázisból. Ez utóbbiak ugyan bizonyos előszűréshez felhasználhatók, de az érdemi információszerezés itt is csak a szabadalmi leírások átolvasása, tanulmányozása útján történhetik.

Mivel a szabadalmi osztályozások az újdonságvizsgálati kutatás gépi támogatására csak nagyon korlátozott mértékben adnak módot, egyes szabadalmi hatóságok már évtizedekkel ezelőtt elkezdtek foglalkozni olyan gépesített kutatási rendszerek kidolgozásával, amelyek nem, vagy csak részben alapulnak a szabadalmi osztályozásokon; ehelyett a szabadalmak fontosabb tartalmi komponenseit, jellemzőit választják ki, indexelik, kódolják, és ezeket gépi olvashatóságú formában tárolják.

Kifejezetten a hatósági újdonságvizsgálatok céljára dolgozta ki, és dolgozza ki ma is ezeket a gépi kutatási rendszereket több egymással együttműködő szabadalmi hivatal. Ezek az ún. ICIREPAT (*International Cooperation in Information Retrieval Among Patent Offices = Szabadalmi Hivatalok Nemzetközi Információkereső Együttműködése*) rendszerek előre megszabott terminológiai listákkal dolgoznak, fogalmak és nem kulcsszavak koordinált indexelésére alapozva. A fő követelmény az ilyen rendszerekkel szemben az, hogy a nagy relevanciájú dokumentumokat a kutatáskor a rendszer minimális hiány mellett találja meg (igen magas *recall ratio*, azaz teljességi tényező), ugyanakkor a kutatás eredményeként kiadódó dokumentumok száma ne legyen nagy (a *total response*, az összes válasz kevés).

Míg a szabadalmak szokásos beosztályozása úgy történik, hogy egy-egy szabadalmi dokumentumot általában 1–3 osztályjelzettel látnak el, addig az ICIREPAT kutatási rendszerekben 10–20, sőt nem egyszer 40–50 indexjellel is ellátnak egy-egy dokumentumot. Ennek illusztrálására szolgáljon egy olyan szabadalmi leírásnak az „Ötvözetek” ICIREPAT rendszerében indexelt kódsorozata, amely egy 10,5–13,5% Cr, 0,1–0,25% C, 2–4% W és 0,1–0,3% V tartalmú vasötvözetet ismertet:

24,9 25,Y 25,9 26,0 28,Y 28,X 32,9 33,9 34,9
36,9 38,9 39,Y 40,2 40,4 40,6 41,Y 42,5 43,X
42,8 45,9 50,9 52,9 53,Y 54,X 54,1 57,9 59,9
60,9 62,9 67,X 67,1 67,3 67,5 67,7 67,9 68,X
68,1 68,3 68,5 68,7 68,9 69,X 69,3 69,5 69,7
69,9 70,X

Ez a kódsorozat nemcsak arra vonatkozó információkat tartalmaz, hogy milyen alkotók milyen összetételben fordulnak elő az adott ötvözetben, hanem arról is informál, hogy mely elemek nincsenek jelen az ötvözetben.

Ugyanezt a szabadalmi leírást a Nemzetközi Szabadalmi Osztályozás szerint csupán két jelzettel lehet ellátni:

C22C 38/22 és C22C 38/24, amivel csupán az acél-ötvözet króm-, wolfram- és vanádiumtartalmára történik utalás.

Ilyen nemzetközi kooperációban kidolgozott, illetve közösen használt ICIREPAT rendszer mindamellett csak néhány szakterületre vonatkozóan áll kész állapotban a rendelkezésre (pl. az Ötvözetek, Sztteroidok, A/D átalakítók, Kenőanyagok, Rétegelt termékek, Elektrolízis, Lézerek és mézerek stb.), mivel egyfelől a rendszerek kidolgozása rendkívül idő- és költségigényes, másfelől olyan szakterületek is vannak, ahol az osztályjelzetek alapján folyó manuális kutatás támogatását nem érdemes ilyen részletességű kutatási rendszerekkel megkísérelni. Vannak viszont folyamatban olyan próbálkozások is, amelyek a kutatási rendszert az NSZO jelzeteire és azokon belül alkalmazott indexelésre alapozzák. Ezek az ún. *hibrid rendszerek*.

A szabadalmi világszervezet (*World Intellectual Property Organization, WIPO*) ICIREPAT bizottsága foglalkozott más típusú kutatási rendszerek újdonságvizsgálati alkalmazhatóságának kérdésével is. Megvizsgálva a találmánycímek vagy szabadalom-kivonatok alapján indexelt ún. *kulcsszó-rendszereket*, arra a megállapításra jutott, hogy az ilyen rendszerek alkalmatlanok az alacsony értékű „teljességi tényező” és a csekély „pontossági tényező” következtében. Az újdonságvizsgálati célokra használható rendszerek – különösen pedig az ICIREPAT rendszerek – ott kezdődnek, ahol a kulcsszavas rendszerek használhatósága véget ér. Ahol ICIREPAT kutatási rendszer használatára van lehetőség, ott a gépi kiválasztás után a manuális keresőmunka már ésszerűen kevés.

Az újdonságvizsgálati és szabadalomtisztaság vizsgálati kutatások gépesítésével kapcsolatban összefoglalóul tehát azt lehet megállapítani, hogy a bibliográfiai adatokat tároló adatbázis bizonyos – *nem frekventált* – szakterületeken arra ad módot, hogy a *szabadalmi osztályjelzetek szerint többé-kevésbé releváns dokumentumokat a számítógép kiválassza, majd e szabadalmi lajstromszámok ismeretében a kutatást manuálisan kell tovább folytatni*.

Frekventáltabb szakterületeken érdemleges segítséget csak az ún. ICIREPAT típusú gépi kutatási rendszerek, esetleg a hibrid rendszerek jelenthetnek. Az a segítség viszont, amit az adott témának megfelelő szabadalmi osztályjelzet szerinti gépi szelektálás jelent, a kiadódó nagy dokumentummennyiség miatt nem számottevő. A szabadalmi dokumentumok tárolása egyébként is a legtöbb szabadalmi tárban (így az Országos Találmányi Hivatal központi szabadalmi tárában is) jórészt a szabadalmi osztályozások jelzetei szerint történik, és így az osztályjelzetek szerint rendezett, számítógéppel kirítható listák csupán a tárolódobozokban vagy dossziékban elhelyezett dokumentumok teljességi ellenőrzésére adnak módot; a tényleges kutatás a géppel kiratott lista birtokában is gyakorlatilag ugyanott kezdődik, ahol a

tisztán manuális eszközökkel folytatott kutatás: maguknak a szabadalmi leírásoknak egyenkénti kézbevitelével és tanulmányozásával. Amennyiben az adatbázis referáturmokat is tartalmaz, és a számítógéppel ezek is gyorsan hozzáférhetővé tehetők, az bizonyos mértékű további könnyítéssel jár, de a manuális vizsgálódás idejének érdemleges csökkenését még ettől sem lehet remélni. Kétségtől fölényben van egy olyan adatbázis, amely *a referátumokat nem a szabadalmi dokumentumok eredeti nyelvén, hanem az ismert világnyelvek valamelyikén tudja hozzáférhetővé tenni.* A manuális kutatásokhoz felhasznált, a szabadalmi osztályozások szerint tárolt leírások ugyanis – ha tartalmaznak is külön kivonatot – azt a leírásnak megfelelően, az eredeti nyelven fogalmazzák meg.

6. Statisztikai adatok összeállítása a technika különböző szakterületein tapasztalható szabadalmi aktivitásról

Elsősorban a népgazdaság irányító szervei számára, de sok esetben a gazdálkodó szervek számára is fontos információt jelentenek az olyan szabadalmi statisztikák, amelyekből kiolvasható a szabadalmak megoszlása tágabb és szűkebb szakterületek szerint egyaránt. Az ilyen statisztikákból – különösen ha azok egymást követő időszakokról folyamatosan a rendelkezésre állnak – a fejlődési tendenciák, a fejlesztési irányok, trendek is kiolvashatók. *E statisztikák összeállítására a számítógép kiválóan alkalmas,* a manuális statisztikakészítésnél összehasonlíthatatlanul eredményesebb. Statisztikák számítógépes készítésével az egyik legtöbb szabadalmat engedélyező ország szabadalmi hatósága prognózis-szolgálatot teljesít néhány év óta saját kormány szervei és más megrendelői részére.

7. Az információ hozzáférési gyorsasága

Bizonyára mindenki előtt ismeretes a számítógépek rendkívüli műveleti sebessége, érdemes tehát foglalkozni azzal a kérdéssel is, milyen hatása lehet ennek a szabadalmi információra. Az előzőekben megvizsgáltuk már, hogy milyen feladatok megoldása gépesíthető teljesen, és melyek azok a szabadalmi információs feladatok, amelyeknél a gép csak bizonyos fokú segítséget nyújt, a manuális kutatás azonban nem maradhat el. Ez utóbbiaknál – pl. az újdonságvizsgálati és a szabadalomtisztaság vizsgálati kutatások nagy részénél – nem származik különös előny abból, hogy a számítógép esetleg azonnal kész a válaszadásra, hiszen a manuális kutatás ezt követően még bizonyára hosszabb időt igényel. Ebből viszont az következik, hogy ilyen célokra nem indokolt azonnal a számítógéphez fordulni az igény felmerülésekor, hanem hosszabb-rövidebb időszak *felmerülő igénye-*

it célszerű összegyűjteni és egyidejűleg több kérdéssel fordulni a számítógéphez (csoportos lekérdezés). Egy szabadalmi hatóság pl. 2 hetenként, esetleg 4 hetenként gyűjtheti össze az újdonságvizsgálatok célját szolgáló kérdéseit (hogy ti. bizonyos szabadalmi osztályjelzetek alatt milyen szabadalmi dokumentumok találhatóak), és egyidejűleg teheti fel kérdéseit a számítógépnek.

Ahol a válasz megszerzése nem szükséges azonnal, ott a számítógéppel előállítható kumulatív mutatók használata is eredményes lehet. A szabadalmak bibliográfiai adatai alapján készíthető például negyedéves, féléves, éves, öt éves, tízéves stb. kumulatív mutató a szabadalmi osztályjelzetek, a bejelentők, illetve a szabadalmasok és a feltalálók neve szerint, és a számítógép össze tud állítani az azonos találmányra különböző országokban igényelt szabadalmakról, illetve szabadalmi bejelentésekről ún. *szabadalomcsalád-mutatókat* is. Olyan esetekben, amikor a manuális kutatás elkerülhetetlen, kezdő lépésként a kumulatív mutatók átvizsgálását lehet beiktatni.

Előfordulnak viszont olyan esetek, kivált a gazdálkodó szervezetek gyakorlatában, amikor igen gyors információszerzésre van szükség, pl. egy konkurrens vállalat szabadalmairól. Ilyenkor indokolt a párbeszédű üzemmódú közvetlen hozzáfordulás valamilyen szabadalmi adatbázis számítógépéhez.

8. Mai lehetőségek a gépesített szabadalmi információszerzésre

Végül talán nem lesz felesleges áttekinteni, hogy ma, illetve a közeli jövőben *milyen lehetőségek állnak rendelkezésre hazánkban a számítógéphasználatra alapozott szabadalmi információszerzés terén.* Természetesen nincs mód valamennyi lehetőség bemutatására, ezért a teljesség igénye nélkül, csupán a fontosabbnak ítélt lehetőségekre utalunk.

a) A KGST-tagországok Nemzetközi Szabadalmi Információs Rendszere (NSZIR)

Ez a rendszer a KGST-tagországok találmányi hivatalainak együttműködése keretében jelenleg kifejlesztés alatt áll. Kooperál az alább ismertetendő bécsi INPADOC központtal, és *1973-tól kezdődően rendelkezik a világ országainak túlnyomó többségéből származó szabadalmi dokumentumok bibliográfiai adataival.* Adatbázisának 1976 óta képzett része mágnesszalagokon hazánkban is megtalálható a KG INFORMATIK kezelésében. Számolni lehet azzal, hogy az NSZIR keretében a központi adatbázisra alapozva különféle mutatók fognak készülni nemzetközi munkamegosztásban, amelyek az NSZO jelzetei vagy a bejelentő, a szabadalmas, illetve a feltaláló neve szerint rendezik a szabadalmakra vonatkozó adatcsoportokat vagy a szabadalomcsaládok egyes tagjait gyűjtik össze. Távlatos célként a szabadalmak

érvényben létét nyilvántartó adatbázis létrehozása, továbbá a dialógus üzemmódu felhasználás lehetővé tétele is terbe van véve. Az ún. ICIREPAT rendszerekben való gépi kutatás is biztosítva lesz az NSZIR egyik résztvevő találmányi hivatalánál a többi ország ilyen irányú igényeinek kielégítésére.

*b) Nemzetközi Szabadalmi Dokumentációs
Központ (INPADOC)*

A bécsi INPADOC (International Patent Documentation Center), a szabadalmi bibliográfiai adatokat 1973 óta mind szélesebb körből és mind nagyobb terjedelemben gyűjti be adatbázisába. Jelenleg már 49 ország szabadalmairól és közzétett szabadalmi bejelentéseiről érkeznek hozzá adatok. Újabbban a találmánycímek is bővítik a gyűjtött bibliográfiai adatok körét. A közeljövőben a szabadalmi dokumentumok kivonatainak gyűjtését is tervezik. Az INPADOC vállalja a szabadalmak bibliográfiai adatai alapján elvégezhető számítógépes kutatási megbízások teljesítését és kiad egy különféle mutatókat tartalmazó heti megjelenésű közlönyt (INPADOC-GAZETTE). Mutatóit kumulálva is megjeleníti. Szolgáltatásai korszerű információhordozókon (mágnesszalag, mikrofilm) szerezhető be. Az INPADOC heti közlönye mikrofilmalakban az OTH Szabadalmi Tárában minden hazai érdeklődőnek a rendelkezésére áll.

Az INPADOC (és az INPADOC-éval megegyező adatbázist használók) által végzett kutatásoknál nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy *adatbázisa még 10 évre sem megy vissza*, ami újdonságvizsgálati, illetve szabadalomtisztaság vizsgálati kutatásoknál általában megengedhetetlenül rövid retrospektivitást jelent. Kedvezőtlen az a körülmény is, hogy az adatbázis a találmányok címét csak a legfrissebb szabadalmi dokumentumokkal kapcsolatban tartalmazza, ami megnehezíti a manuális továbbselektálást. Az INPADOC adatbázisa a TYMNET elnevezésű hálózat szolgáltatásai között online is hozzáférhető. Ennek igénybevétele természetesen csak ott lehet indokolt, ahol fontos a szabadalmakra vonatkozó bibliográfiai információ azonnali megszerzése. A szabadalmi hatóságok információigénye – mint láttuk – általában nem ilyen jellegű.

c) DERWENT

A szabadalmi információszolgáltatással foglalkozó magánvállalkozások közül a legkiemelkedőbb az angol DERWENT Publications Ltd. cég tevékenysége. Előfizetői között több szabadalmi hatóság és magyar vállalat is előfordul. Különös jelentősége egyebek között abból ered, hogy nemcsak a szokásos bibliográfiai adatokat gyűjti adatbázisában, és dolgozza fel számítógéppel sokoldalúan, hanem *egy kiválasztott szakterületeken (vegyészeti és vegyészettel rokon területeken) saját*

kutatórendszerekkel rendelkezik, saját indexelést alkalmaz, és ezek az ICIREPAT típusú kutatórendszerekhez hasonlóan az újdonságvizsgálati és szabadalomtisztaság vizsgálati kutatásokhoz is eredményesen használhatók. Adatbázisában kevésbé részletes és részletes kivonatokat is nagy mennyiségben tárol. A DERWENT egy-egy szakterület szabadalmainak kutatásához lyukkártyákat, mágnesszalagokat és ezekhez programokat is elad megrendelőinek. Adatbázisa a System Development Corporation számítógépén keresztül online is lekérdezhető.

9. Összefoglalás

A szabadalmak kutatása sokféle szempontból, sokféle cél érdekében, különböző módszerekkel folytatható. A kutatási esetek kisebb hányada elintézhető kizárólag a szabadalmak bibliográfiai adatainak kutatásával; az ilyen kutatásokat tehát teljesen számítógépre lehet bízni. A kutatási esetek döntő többségében azonban a bibliográfiai adatbázist felhasználó számítógépek csupán az első lépéseket teszik meg a keresett dokumentumok kiválasztásában, ezután manuális kutatásnak kell következnie. A szabadalmi dokumentumok referátumait vagy koordinált indexelésük eredményeit gyűjtő adatbázisok már lényegesen nagyobb hozzájárulást jelenthetnek a manuális munka csökkentéséhez. Az újdonságvizsgálat és a szabadalomtisztaság vizsgálat esetén a gépi kutatást szinte kivétel nélkül manuális kutatással kell folytatni. Valószínű, hogy a gépi kutatási rendszerek továbbfejlesztése, az adatbázisok sokirányú bővítése mind több terhet vesz át a szabadalmak kutatójától, mégis illuzórikus lenne abban reménykedni, hogy idővel mindenfajta szabadalomkutatást teljes egészében számítógéppel lehet elvégezteni.

Irodalom

1. KINCSES István: A számítástechnika térhódítása a szabadalmi hatóságok munkájában. ■ Kohó- és Gépipari Újítási Tájékoztató, 1979. 1. sz.
2. ASZTALOS György-LÁZÁR József: A szabadalmi tájékoztatás gépesítése. OMKDK Módszertani Kiadványok, 45. sz. 1978. 8. fejezet, p. 137–260.
3. KINCSES István: A megbízható szabadalomkutatások előfeltételei = Kohó- és Gépipari Újítási Tájékoztató, 1977. 3. sz.
4. KINCSES István: Kísérletek a szabadalomkutatások racionalizálására. Indexelőrendszerek = Újítók Lapja, 1976. ápr. 22., máj. 5., máj. 21.
5. Keyword systems for patent office search, 4.5.1–4.5.3; Guidelines for searching ICIREPAT and other mechanized system files, 4.6.1–4.6.2; Scheme of main stages of decision-making in the development of a search system, 4.8.1–4.8.3; General criteria for the determination of fields where classification systems are unsatisfactory, 4.8.4–4.8.8. ICIREPAT Manual, Genf, WIPO, 1975, 1978, 1979.

KINCSES István: A szabadalmi információ gépesítésének néhány sajátos szempontjáról

A szerző ismerteti a különféle szempontú szabadalomkutatási folyamatokat, és megállapítja, hogy az esetek többségében a gépi keresést nagy mennyiségű manuális kutatásnak kell követnie. A szabadalmi információkeresés lehetőségeit tárgyalva röviden bemutatja a KGST-országok Nemzetközi Szabadalmi Információs Rendszerét, a DERWENT rendszert és a Nemzetközi Szabadalmi Dokumentációs Központot, az INPADOC-ot.

* * *

KINCSES, I.: Special aspects of the mechanization of patent information

Different patent searches are described with the conclusion that in most cases the computer-based retrieval has to be followed by relatively much manual search. The possibilities of patent information retrieval are also discussed introducing the International Patent Information System of the Comecon countries, the DERWENT system and the International Patent Documentation Center (INPADOC).

КИНЧЕШ, И.: Несколько специальных взглядов на автоматизацию процессов в патентной информации

Автор знакомит с различными процессами поиска патентов и приходит к выводу, что в большинстве случаев машинный поиск должен сопровождаться продолжительным ручным поиском. Рассматривая возможности патентного информационного поиска, автор коротко информирует о Международной системе патентной информации стран-членов СЭВ, о системе DERWENT и о Международном центре патентной информации INPADOC.

* * *

KINCSES, I.: Über einige spezielle Gesichtspunkte der Mechanisierung der Patentinformation

Verfasser beschreibt die gemäss unterschiedlichen Gesichtspunkten geführten Patentforschungsprozesse und stellt fest, dass in der Mehrzahl der Fälle der mechanisierten Recherche eine aufwendige manuelle Recherche folgen muss. Die verschiedenen Möglichkeiten der Patentinformationsrecherche besprechend wird das Internationale Patentinformationssystem der RGW-Länder, der DERWENT-System sowie das Internationale Patentdokumentationszentrum INPADOC kurz dargestellt.

MEGJELENT

AZ ORSZÁGOS MŰSZAKI KÖNYVTÁR ÉS DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT TÖRTÉNETE (1883–1949)

Megjelent az intézményünk százéves történetét összefoglaló kiadvány. A kötet szerzője: Dr. Móra László.

Kiadványunkat – mint a kultúrtörténet egy részét – ajánljuk a könyvtárak állományába, a szakirodalmi információs munkában dolgozóknak és a műszaki tudományok fejlődését figyelemmel kísérő érdeklődőknek.

Ára: 97,- Ft.

Megrendelhető: Országos Műszaki Könyvtár
és Dokumentációs Központ
Kereskedelmi főosztály
Budapest Pf. 12.
1428